

Architectural Astonishment

פרשת בלק תשפ"ב

NUMBERS

PARASHAS BALAK

24 /

¹ Balaam saw that it was good in God's eyes to bless Israel, so he did not go as every other time toward divinations, but he set his face toward the Wilderness. ² Balaam raised his eyes and saw Israel dwelling according to its tribes, and the spirit of God was upon him. ³ He declaimed his parable and said:

"The words of Balaam son of Beor, the words of the man with the open eye;

⁴ "the words of the one who hears the sayings of God, who sees the vision of Shaddai, while fallen and with uncovered eyes:

⁵ "How goodly are your tents, O Jacob, your dwelling places, O Israel;

⁶ "stretching out like brooks, like gardens by a river, like aloes planted by HASHEM, like cedars by water.

2. Dwelling according to its tribes. He saw the exemplary order of the Israelite camp. The tribes maintained their separate identities, and the tents were arranged so that their entrances did not face one another, which prevented intrusions on the privacy of other families (Rashi). That tribes and large, extended family groups stayed together showed that the people felt responsible for one another, but at the same time they zealously protected the personal dignity and rights of individual families.

5. HOW GOODLY ARE YOUR TENTS. על שראה פתחיהם - He said this because he saw their entrances, i.e., the entrances of their tents, שאינן מקנינין זה מול זה - that they were not aligned the one opposite the other.¹

שיח מרדכי

אהרן

בלק כ"ד - ב'

שערי

תתקי

זהו פירושו, "לשבטיו" כל שבט ושבט לחוד, ואיננו מעורב עם שבט אחר, אמנם בתוך השבט, כל יחיד ויחיד לבדו, לפי שלא היה בהן שנים שיהיה פתחו של זה כנגד פתחו של זה.

ומש"כ "ותהי עליו רוח אלהים" עלה בלבו שלא יקללם" הכוונה בזה, דבכל מקום שכתוב "ויבא אלהים אל בלעם" כתיב אמירה אחרי זה, וכאן לא כתיב שום אמירה אחרי זה, הרי בהכרח דמש"כ כאן "רוח" פירושו "רצון" (מלשון יעקב היתה רוח אחרת עמו" יאל אשר יהיה שמה הרוח ללכת" כלומר ותהי עליו רוח אחרת, והוא רוח אלהים דהיינו רצון האלהים, ורצון האלהים הוא שלא לקלל (משכיל לוד, רא"ם, נחלת יעקב, מנחת יהודה).

ובמפעם הדבר שעלה בלבו רוח אחרת, דהיינו שלא לקללם, אלא לברכם, דמכין שראה שאין פתחיהם מכוונין, שלא יציץ לתוך אהל של חבירו, נמצא דצניעות יש כאן, וכשיש כאן צניעות, הרי יש כאן השראת השכינה, וכמו שנאמר דברים כ"ג "כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך וגו' ולא יראה בך ערות ריב, ושם מאחריך" הרי מבואר דכל זמן שאין בהם ערות דבר, הרי יש בהם השראת השכינה, וכן אמרו (סוטה י"ג) איש ואשה זכו שכינה ביניהם, ופרש"י, זכו ללכת בדרך ישרה, שלא יהא הוא נואף, ולא היא נואפת "שכינה ביניהם" שהרי חלק את שמו ושכנו ביניהן, יו"ד באיש וה"א באשה ע"כ, וכתיב (שמות כ"ג) "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך" הרי מבואר דבכל מקום שיש השראת השכינה, יש ברכה, ולכן כשראה את הצניעות בכלל ישראל, נמצא שראה השראת השכינה, ולכן הבין שלא יתכן כאן קללה, ולכן ותהי עליו רוח אחרת, דהיינו לברכם.

וכתב בספר באר בשדה, דמטעם זה, דהיינו מכין שראה שאין פתחיהם מכוונין, הרי ש"מ שהם אינם רוצים ליוון עיניהם מן הצורה, ולכן לא הכניס בהם עין הרע, כמו שמבואר אצל יוסף הצדיק (ברכות כ"ג) דמכין שלא רצה ליוון עיניו מן הצורה, על כן איננו שולט בו עין הרע.

כל מי שיש בו שלושה דברים הללו, הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלושה דברים אחרים - מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה וכו' - מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה וכו' - מתלמידיו של בלעם הרשע" (אבות פ"ה מב"א).

מסביר רבנו חיים מוולוז'ין ז"ל ב"רוח חיים": "עין טובה הוא כנגד מושבה, כי שורייני דעינא באובנתא דליבא תליה". כלומר, כוח הלב תלוי בהבנת הלב. לאברהם אבינו היה לב מבין, ומכאן זכה לעין טובה, לראות את היפה והטוב, ולהאמין ולקבל, כי חביב האדם לפני הקב"ה, וכל מה שברא הקב"ה בעולמו, הוא לתועלתו ולהרוויחו של האדם. התורה הק' מעידה: "וירא אלוקים את כל אשר עשה, והנה טוב מאד". יוצר הבריאה, כביכול בודק את מעשי ידיו, וכותב חותם בתורתו, תורת אמת, כי כל הנעשה: "טוב מאד". וכי מי שיש לו הבנת הלב, יכול חלילה לפקפק או לערער על עדותו של אדון עולם ש"הוא היה והוא הווה, והוא יהיה בתפארה"!

צרות עין הארת דרך

ר' יוחנן בן זכאי המשיך לומר לתלמידיו: "אמר להם: צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם". כל אחד מן התנאים חקר ומצא, שההיפך הוא המדה הרעה ביותר, לכן ר' אליעזר אומר: עין רעה". וביאר המהר"ל (ט"ז) "כי העין רעה יש להתרחק ממנה ביותר, כי בהרף עין פועל העין פעולתו וכו', לכן ראוי שיתרחק ממנה האדם. וזולת זה (ונוסף על כך) כי המדה הרעה הזאת מביאה את האדם לקנאה ולשנאה ולכמה עבירות אשר עָצְמו מלספר, ולפיכך ממדה זאת יתרחק האדם".

אבל מה נעשה אנחנו, שאנו כה לקויים במדה זו של צרות-עין? האסונות הקשים הפוקדים את הציבור, שומרי תורה ומצוות, חייבת לתת לנו חבטה עזה לשנות את מבטנו על הזולת! אם היינו מחזקים אצל עצמנו את האמונה, שאין אדם נוגע במוכן לחבירו, והבורא יתברך העניק לכל אחד מאתנו כל הכלים הגשמיים והרוחניים להגיע לגדולת, כפי שאנו מברכים מידי בקר בבקר "שעשה לי כל צרכי", ולנסות לקבל מבט טוב על הזולת, לשמוח בשמחתו, ודיא שהיה משתנה אצלנו המבט. תקון הנפש מתקן את מבטה של העין, כפי שכותב המהר"ל שם: "אם לא הי' נפש רעה והי' מוגיל עצמו לטוב - בסוף יוסר הטבע הרעה הזאת מן העין". אם נשריש בנפשנו המבט החיובי על הזולת ועינינו תקרין טוב כלפיו, נקוה שמי שאמר לעולם די הוא יאמר לצרותינו די.

בלעם הרשע שתום העין התפעל מהצניעות של עם ישראל, עד ששרתה עליו "רוח אלקים" ואמר ראויין חללו שתשרה עליהם שכניה. מכאן למדים אנו מעלתה הגדולה של הצניעות, שהיא הגורמת להשפעת הברכה, ולהיפך ח"ו חוסר צניעות גורם להעדר ברכה כמו שכתוב "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", בחוסר צניעות השכינה שבה מאחור, וכשאין שכניה בעם ישראל, כל הצרות והסבל באים עליהם.

צריך שיראה עצמו כאילו שכניה כנגדו וכו'. ואין בני ישראל זוכים להשראת השכינה אלא כשהם נוהגים בקדושה ובצניעות, כי אמרה תורה (דברים כג, טו) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, ועל ידי שבני ישראל נוהגים במידת הצניעות, הם זוכים שהקב"ה משרק שכנתו. וזה שהוסיף רש"י על מה שאמר הכתוב וירא את ישראל שוכן לשבטיו, שראה שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה, כי לבד זאת ששכנו איש על מחנהו ואיש על דגלו לשבטיהם, היו גם זקוקים למידת הצניעות ועי"ז ראויים שישרה הקב"ה שכנתו בתוכם, ותפילתם תהיה נשמעת במרומים.

ובזה יבואר הכתוב שמתחילה אמר מה טובו אוהליך יעקב וחזר ואמר משכנותיך ישראל, דמה טובו אוהליך יעקב, היינו מידת הצניעות השורה בעיקר בני ישראל, שעל זה רומז שם אוהל, על דרך שאמר הכתוב (נחמיה כג, טו) ויביאה האהלה שרה אמו, ופירש רש"י שצנועה היתה כשרה אמו שנאמר בה (סו יט, ט) הנה באהל (נחמיה י"א, רש"י). ועליהם אמר הלשון יעקב, הרומז לבנות ישראל, כמו שאמרו חז"ל (שמו"ר פכ"ט, ט) על הפסוק (שמו"ר יט, ג) כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים, ועל ידי ישיבתם ומנהגם באהליהם בצניעות ובקדושה, זוכים למה טובו משכנותיך ישראל, דהיינו בתי כנסיות ובתי מדרשות, שמשרה הקב"ה שכנתו בבתי כנסיותיהם ובתי מדרשות. לפי שבכח מידת הצניעות משרה הקב"ה שכנתו בתוכם, ועל ידי זה יעלה תפילתם למרומים, והקב"ה ישמע קול תפילתם, ולכן ביטא דבר זה בלשון טוב, כי אמרו במשנה (אבות פ"א

ד' משנ"י) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, ועולם הבא מכונה טוב, על דרך שאמרו (קידושין ל"ט ע"ג) לעולם שכולו טוב, אבל אהלי יעקב ומשכנות ישראל טובים הם גם בעולם הזה.

ואפשר לבאר בזה מה ששינה ברכה זו מכל שאר הברכות, שכל שאר הברכות אמר בלשון נסתר, וברכה זו אמר בלשון מה טובו אוהליך וגו' שהיא לשון נוכח, לפי שכל הברכות לא זכו ישראל לכך בכח מעשיהם, אלא שדבר ה' היתה בפיו של בלעם לברך את ישראל, ועל כן שיך לומר על זה לשון נסתר. לבד מברכה זו מה טובו אוהליך יעקב וגו' שזכו ישראל לזה בכוח מעשיהם ובזכות צניעותם. לכן אמר אוהליך ומשכנותיך, כלומר שהברכה בא מכח מעשיך.

109 ספר הנסיון - ר' ריב"ל

ומכאן פן נוסף של ברכת הפתחים שאינם מכוונים, צנעת הפרט כפשוטה. כל קדושה, שהיא תנאי להשראת שכניה, מתחילה בגידור של ענייני עריות. "קדושים תהיו" - הווי פרושים מן העריות ומן העברה" (ויקרא רבה כד, ו). כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה" (רש"י, ויקרא יט, ב). הווי אומר, השראת השכינה מותנית בצניעות של חיי האישות בכל אוהל ואוהל.

יש לציין, שהמילה "אוהל" במקרא, עם שהיא משמשת תיאור למדור ולמקום מגורים נייד, היא מציינת בהשאלה גם חיי משפחה וביותר במובן הזוגי. כך ב"שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז). שאחר מעמד הר סיני, "מכאן שהותנו בתשמיש המטה" (ביצה ה, ע"ב). וכן האמור במצורע "וישב מחוץ לאהל" (ויקרא יד, ח) - "מכאן שאסור בתשמיש המטה" (חולין קמא, ע"א). גם כאן "מה טובו

בלעם התפעל מצניעות עם ישראל עד ששורה עליו רוח נבואה, ראה שהם ממשיכים לשמור על צביון הצניעות והקדושה. ואמרו רבותינו (ילקוט פרשת בלק): בשעה שירדו למצרים היו צנועין כל אחד בתוך אהלו. לא ראובן היה מביט באשתו של שמעון ולא שמעון באשתו של ראובן, אלא כל אחד היה בתוך אהלו. הצניעות היא הסגולה הנפלאה לזכות בבנים בני תורה. לא אחת אנו רואים ילדים שהוריהם אינם עמלים בתורה כל כך ובכל זאת זכו לבנים יראי ה', ולפלא בעינינו כיצד הם זכו לכך.

ובכל זאת, לכאורה, ממה ההתפעלות? רק מכך שלא הסתכלו זה לתוך קדירתו של זה!! שלא עברו והזיקו בהזיק ראייה!! דומה, כי הדבר עוד יותר עמוק! ההתפעלות, אינה רק מזה שלא הסתכלו זה אצל זה. ההתפעלות היא מכך, שדאגו גם לכך, שמא לא יעמדו במשימה. שלא סמכו על עצמם. עד כדי כך, שיצרו "בנין ערים", בארכיטקטורה מיוחדת, כדי למנוע כל מכשול, כל פזילת. מזה התפעל בלעם! עם, אשר בראש סולם דאגותיו הוא, שמא לא יעמוד במבחן ה"בין אדם לחבירו", זהו עם שיש להתפעל הימנו. זהו עם, אשר ביסודו טמון סוד "עבודת השם". מה טובו אוהליך יעקב.

Introduction

LIVING A LIFE of modesty (*tzeniyus*) is an important part of being a Jew. As *Chazal* teach, "No trait is more desirable than modesty."¹ Modesty plays a role in all aspects of one's daily activities, including one's choice of words, dress, activities, and attitude.

Modesty also plays a role in our dealings with others. For example, one may not access personal, private, and confidential matters of others without their knowledge. An early source of this form of modesty is found in the famous blessing that Bilam bestowed upon the Jewish People: "How good are your tents, Yaakov; your dwelling places, Yisrael!"² Rashi explains that Bilam recognized how each of the twelve tribes arranged their tents so that their entrances did not face one another in order to prevent the violation of one another's privacy.³

From this arrangement, the Gemara derives the principle of *hezek re'iyah* (damage done by viewing) and thus the prohibition

against peering into private property without permission.⁴ *Hezek re'iyah* is prohibited because it can potentially cause financial harm to the affected party. The Ramban rules that *hezek re'iyah* is prohibited for other reasons as well: it is a breach of modesty, and it engenders an *ayin ha-ra* (an "evil eye" to the owner's property) as well as *lashon ha-ra* (negative speech about the owner's property).⁵

Another halachic enhancement of the right to privacy was introduced by Rabbeinu Gershom after the sealing of the Talmud. Rabbeinu Gershom, who is most famous for his ban on polygamy and his ban on divorcing a woman against her will, instituted many other bans as well. One was a ban against reading private correspondence without permission.⁶ This ban was instituted to forestall the violation of Biblical prohibitions, as we shall see.⁷ The aim of this chapter is to explain the reasons, parameters, and practical applications of this ban (*cheirem*) of Rabbeinu Gershom.

Reasons for the Ban

THE RISHONIM WHO cite this ban of Rabbeinu Gershom do not give reasons for it. Later *Acharonim*, however, do suggest the following reasons why Rabbeinu Gershom instituted a ban on reading a private letter without permission:

1. It is included in the more general prohibition against using the property of others without their permission.⁸
2. Accessing private information can cause harm.⁹
3. Seeking out and revealing private information is comparable to talebearing.¹⁰
4. It is included in the more general prohibition of "What is hateful to you, do not do to others."¹¹
5. It is a form of deception.¹²

8. *Toras Chaim* 3:47. This is referred to as "*sho'eil shelo mi'da'as*."

9. *Toras Chaim*, *ibid*. This is referred to as "*grama b'nizikin assur*."

10. *Halachos Ketanos* 1:276. This is based on the *pasuk*, "Do not be a gossip among your people" (*Vayikra* 19:16), to which the *Halachos Ketanos* adds that the prohibition of being a talebearer applies both "among your people" and by yourself (through accessing private information).

11. *Chikekei Lev, Yoreh Dei'ah* 49. This is based on the commandment, "Love your fellow [Jew] as yourself; I am G-d" (*Vayikra* 19:18). Many *Rishonim* understand that this imperative is fulfilled by not doing to others what is hateful to oneself.

12. *Chikekei Lev, ibid*. This is referred to as "*geneivas da'as*," which prohibits tricking others. *Chikekei Lev* understands that by secretly reading private mail,

דבר זה הוא מיופים של ישראל ומיסודות קדושתם, וכמה וכמה הלכות גדולות למעשה יש ללמוד מזה.

* הראשון כפשוטו, צניעות - שלא להציץ לתוך בית חבירו. האדם הוא סקרן בטבעו, ומאליהו העינים תרות אחר כל דבר חדש, וקורה הרבה שעוברים בחדר מדרגות ושנה דלת פתוחה, או ברחוב, וחלון הקומה הנמוכה פתוח, וצריך להרגיל את העינים עד שיהיה אצלם כטבע שני, שלא להציץ כלל לתוך בתי אחרים, אלא כשיש דלת או חלון פתוח, להסתכל אל הקרקע או לצד השני עד שעוברים.

כמו כן, כשרואים אנשים המדברים ביניהם דברי מריבות וצעקות, והרי זה אינו נעים לאותו אחד שמחמת כעסו חושף את מידותיו הכעסניות, ומדרכי הצניעות שלא להתבונן במצבים אלו, ולא כאותם חסרי לב המתקבלים לראות במחזה, אלא יש להתרחק מהמקום כמה שיותר מהר ולא להסתכל ולהציץ ולפגוע בפרטיות של חבירו.

* עוד הלכה יסודית מאוד בהלכות צניעות, שלא לחפש לדעת סודות חבירו, היינו כמו שאסור לגלות סוד חבירו לאחרים, וזה לשון רבינו יונה (שערי תשובה שער ג סי' רכה) ז"ל: "חייב האדם להסתיר הסוד אשר יגלה אליו חבירו אע"פ שאין בגילוי הסוד ההוא ענין רכילות, כי יש בגילוי הסוד נזק לבעליו וסיבה להפר מחשבותיו, והמגלה סוד יצא מדרך הצניעות והוא מעביר על דעת בעל הסוד" - כך גם אסור לחפש לדעת סוד חבירו. ובאמת דבר זה מאוד מצוי אצל בני אדם, שמחפשים ומשתדלים בכל אופן שבידם לברר מה קורה אצל פלוני.

אבל בני ישראל קדושים, אינם מציצים ומסתכלים לתוך אהל חביריהם, ועל ידי כך תחול ברכה מרובה בכל מעשה ידם.

Discarded Letter

THE MAHARAM OF Rothenburg, the earliest authority to quote the ban of Rabbeinu Gershom, comments: "If the letter has been discarded, it is permitted." This leniency is not explained by the Maharam or other *Rishonim*. As such, the permissibility of reading a discarded letter may depend upon the reasons enumerated above. For example, if the underlying reason for the ban is the more general prohibition against using the property of others without their permission, once the owner of the letter has discarded it, a third party would be permitted to read it. If, however, the underlying reason for the ban is the prohibition against talebearing or doing to others what is hateful to you, a third party would be required to receive the permission of the sender before reading the letter.¹³

The Halachos Ketanos was asked this question explicitly. He responded that even though the recipient has discarded the letter, a third party would be prohibited from reading it because the sender has not given his permission.¹⁴

Forwarding and "Blind Carbon Copy" E-mails

A MODERN-DAY VARIATION of the question of reading a discarded letter relates to the propriety of the recipient of an e-mail forwarding it to a third party. And what about the sender of a letter or e-mail "blind carbon copying" a third party? In both scenarios, although the sender or recipient has giving permission to a third party to read the letter, the other party has not. According to the Halachos Ketanos, until both the sender and recipient give permission to a third party to read the correspondence, this would be prohibited.¹⁵

Postcards, Unsealed Letters, Faxes, and E-mails

THE ARUCH HASHULCHAN is uncertain if the ban of Rabbeinu Gershom applies to postcards.¹⁶ Seemingly, his uncertainty stems from the fact that the ban was instituted to protect a third party from reading private correspondence. A letter that is intentionally sent unsealed, such as a postcard, may not be subject to the ban. Yet the ban may have been instituted across the board, whether or not the letter was sealed to prevent others from reading it. The Aruch HaShulchan does not resolve this question.

The permissibility of reading a postcard addressed to someone else may depend on the reason for Rabbeinu Gershom's ban. If the ban was made due to the prohibition against using another's property without express permission, it would be prohibited for a third party to read the postcard. If, however, the ban was instituted because of any of the other reasons enumerated above,

it would be permitted for the following reasons: there is no proprietary information at stake, there is no "talebearing" once the information is out in the open, there is no deception taking place, and there is also no "doing unto others what is hateful to you," because anyone who sends a postcard is tacitly granting permission to have it read by others.

The same logic would seem to apply to an unsealed letter or fax since both of these modes of communication are not designed as vehicles to transfer proprietary information. As such, the permissibility of a third party reading an unsealed letter or fax would depend on the permissibility of reading a postcard.

Electronic mail is different, however, since e-mails often contain classified and confidential material. Thus, Rabbeinu Gershom's ban regarding other people's mail would also apply to reading e-mail or any other information or data that is considered confidential and classified.¹⁷

18 For the Sake of Heaven

IN A SITUATION where the only way to access information about inappropriate behavior — for the purpose of stopping it — is by reading private mail, it would be permitted according to all the reasons for the institution of the ban. For example, if a letter contains information about an illegal or dangerous relationship between the sender and recipient, it would be permitted to read such a letter. Such information may be important for teachers, parents, and rabbis when dealing with suspicious behavior of their students, children, etc. Rabbeinu Gershom's ban was established to stave off Torah prohibitions. But if reading private mail can put an end to violations of Torah prohibitions or save someone from a dangerous situation, it would be permitted.¹⁹

19 Conclusion

IN TODAY'S GLOBAL village, maintaining one's privacy has become especially difficult and challenging. Accessing confidential and proprietary information has become easier, and is often par for the course in a variety of venues. The age-old sense of bashfulness is eroding, and what was always considered private is now commonly made public. As Torah Jews, our mandate is to remain steadfast to our sacred tradition of modesty, unobtrusiveness, and "walking humbly with G-d."²⁶

רש"י בפרשה מסביר שבלעם ראה והתרשם משתי תופעות: "שוכן לשבטיו" - ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין. ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה שלא יציץ לתוך אהל חבירו" (כד, ב). שתי הראיות הללו רומזות לשתי מעלות שדי בכל אחת מהן לבדה להשרות שכונה בישראל. במישור הכללי ישראלי והביני- שבטי ראה בלעם את ישראל שוכן לשבטיו, דהיינו כל "שבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין". יש סדר ויש משטר, וכל שבט יודע את מקומו ותפקידו, כל שבט הוא אבר בגוף ותורם את תכונתו המיוחדת להצלחת הכלל; מעין דברי רש"י על ברכת יעקב: "איש אשר כברכתו ברוך אותם" - לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של אילה יכול שלא כללן כולם בכל הברכות? ת"ל 'ברך אותם' (רש"י, בראשית מט, כח). כשיש חוסר סדר, וכל שבט מתקנא בתכונותיו ובתפקידו של שבט אחר, אין אחדות

ואין מיצוי התכונות. וכשכל שבט מכיר את מקומו ויודע את כוחו - יש אהבה ואחדות ויש קרקע פוריה להצלחת העם ולהשראת שכונה".

הראיה השנייה של בלעם יורדת מהכלל, מהשבטים, לפרטים, לאהלים, ומתמקדת ביחס שבין הפרטים שבעם ישראל לכלל כולו. היא ממשיכה הרעיון הקודם ברמת הפרט, לכל איש ואשה יש אוהל מיוחד משלהם. יש כלל ישראל ויש ד' ישראל, ואין כלל ישראל מבטל את הייחודיות של כל ישראל בשלעצמו, את צנעת הפרט ואת מעלת הפרט של כל יחיד ויחידה ביחידת המשפחה שלהם. לרעיון זה קראנו סוד היחיד והיחד, והמלצנו אותו על ברכת ה' את האבות, שעם ישראל יהיה ככוכבי השמים [=יחיד ומיוחד] וכחול אשר על שפת הים [=יחד]. כי אין מגדל נבנה אלא מלבנים בודדות, וכשאינן חוסן בלבנה הבודדת כל המגדל קורט. עוצמת התא המשפחתי מחזקת ומשרגת את עוצמת החברה והעם, מבלי תאים משפחתיים רבים חזקים "סגורים" בתוך עצמם באין מציץ מבחוץ, גם לגופו של העם המורכב מהתאים הללו לא תהיה תקומה.

ענין זה מוצאים אנו בפרשת בלק שנאמר בפסוק (כד, ג) "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלקים". מבאר האור החיים הק' וז"ל "פירוש שראה בהם שני ענינים גדולים, א' שוכן כל שבט ושבט בפני עצמו, ב' ותהי עליו וגו', שהיתה שורה שכונה על כל שבט בפני עצמו מלכו בראשו, והטעם שכל שבט יש לו הדרגה בפני עצמו, או לצד בוכות שיש לאחד יותר מחבירו, או לפי המנין".

מאידך בוז היתה טעותו של קרח והפגם הנורא, בעצם רצון וכוונת ה' יתברך, בהנהגת העולם, כפי שנאמר בפסוק (במדבר טו, ג) "ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כולם קדשים...". היינו שקרח ועדתו לא ירדו לעומק רצון ה', שנרמו בענין הדגלים כאמור, שכל אחד מבני ישראל יש לו תפקיד המיוחד לו בעולם הזה, בעבודת ה' המיוחדת לו, וכל שבט יש לו דרגה בפני עצמו, ואין לו לקנאות בתפקיד המיוחד לזולתו, כמובא בזהר הק' (ח"ג קעו, א) "מאן דעביד ימינא אשמאלא ושמאלא ימינא הא איהו כאילו הריב עלמא, ת"ח אהרן ימינא

ליואי שמאלא, קרח בעי למעבד חלופא דימינא לשמאלא בגין כך אתענש".

22 מובא בשם הסבא מסבלודקה זצ"ל, ששאל, בדברי הפסוקים (נהלים קל, ז-ט) "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסרו", את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסרו, את הירח וכוכבים לממשלות בלילה". מדוע אהרן שכבר נאמר "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסרו", הפסוק חוזר ומפרט את השמש לממשלת ביום וגו' את הירח וכוכבים וגו'.

* ויישב הסבא מסבלודקה זצ"ל, שהפסוק בא להדגיש שכל אחד צריך להכיר את מקומו, השמש, ממשלתה ביום, הירח ותפקידו בלילה. ללמד כל אחד מאיתנו וללמד את קרח, שיש כהן, ויש לוי, יש מלך ויש נשיא, יש חכם ויש מנהיג, כל אחד בתפקיד שהועיד לו הקב"ה, כי אחרת זה חורבן העולם.

התאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, אולם כלל ישראל במדבר שגדרו עצמם מלהביט לתוך אהל חבריהם, הרוויחו כזה לא רק שענים היתה טובה בשל אחרים, אלא שגם מנעו מעצמם יצה"ר של חיקוי, ומסתפקים כל אחד בחלקו הוא.

מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה (כ"ב ס'), רשע זה חיפש בכל צדדים למצוא איזה פגם בישראל שממש יהיה לו אחיזה לקללם, כמו שתרגם אונקלוס על הפסוק וישם אל המדבר פניו, שהסתכל על העגל שעשו ישראל במדבר, כמו שזוכרים

25 טיב פרשת בלק התורה תיז

ואינו מעורבין; ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה, שלא ילצו לתוך אהל חבירו; ותהי עליו רוח אלהים - עלה בלבו שלא יקללם:

יש אנשים שכל מהותם מסתובב סביב פחד מ'עין הרע', ומשם כך הם נמנעים מלהכניס אנשים לביתם, שלא יראו מה יש לו שם בבית ויטילו בו עין הרע. וכאן רואים להיפך, שכל אחד עשה פעולה שהוא עצמו לא יציץ לתוך אהל חבירו.

וראוי להעתיק כאן מדברי ר'בנו יונה בפירושו למס' אבות, על דברי המשנה שם (ב. ט): איזוהי דרך ישראל שירבק בה האדם וכו' רבי יוסי אומר שכן טוב. וכה פירש: שיהא בעצמו שכן טוב על כל שכניו, ואחר היותו טוב ואוהב נאמן וכו' קרוב אליו הדבר לאהוב את כל באי עולם, ונמצא מאושר בכל המדות הטובות.

זו גם הסיבה שעשו שלא יהיו פתחיהם מכוונין זה כנגד זה, שלא היתה בגלל עין הרע, אלא שלא רצו לראות מה נעשה אצל השני, ומה קורה אצל חבירו. ועשו כל אחד פעולות שלא יידע מה שקורה אצל חבירו כדי שלא יבוא לידי קנאה. כי כאשר רואה אצל חבירו דבר נאה ויקר, זקוק הוא לעבודת המדות שלא לבא לידי קנאה, כי כשמקנאים יכול להזיק לו בעון הרע, והם עשו פעולות שהם לא יראו מה שקורה אצל חבירו. שלפי ההלכה על הניזק להרחיק את עצמו (ראה רמב"ם שכנים י, ה; שו"ע חו"מ קנה, ט), אך המה עושים לפנים משורת הדין והמה מרחיקים את עצמם כדי שלא יזיקו.

והסבר נוסף אפשר לבאר בעומק הענין, שהנה ישנם אנשים שכל חייהם הם משוים עצמם ביחס לחבריהם, למה לשני יש יותר כסף, ובנין יותר מוצלחים וכדו', וזו דרך רעה שאחריתה עדי אובד. אבל הדרך הנכונה שאף אחד לא צריך לידע מהנעשה והנשמע אצל חבירו, כי יודע שמה שהשי"ת נתן לו זה הטוב ביותר עבורו, ואפילו שלחבירו יש מלוא הבית כסף וזהב, אינו מקנא בחבירו, אלא בוטח בכל לבו שהקב"ה מעניק לכל אחד את הטוב ביותר עבורו.

26 תלב משחת פנינים - בלק שבין

מבואר בדברי רש"י שכוונת הכתוב 'ותהי עליו רוח אלהים' היינו על בלעם, שכאשר בקש בלעם להכניס עין הרע בישראל שרתה עליו רוח אלוקים ונמנע מלהכניס בהם עינו הרעה, וכן מבואר בתרגום אונקלוס וביונתן בן עוזיאל שהכוונה לבלעם ששרתה עליו רוח נבואה.

אבל בזהר הק' (רי"א): פירש באופן אחר, שבלעם היה רע עין שלא נמצא רע עין בעלמא כוונתיה, שבכל מקום שהיה מסתכל בעיניו הוה מתקלל, ועל דא אמרו מי שהולך עם בנו בשוק ומפחד מעינא בישא פורס סודר על ראש בנו בגין דלא יכיל עינא בישא

נמשכים למקום סרוח כן חיטט הוא למצוא קלקלתם, והנה פתאום התרגש הוא כ"כ עד שנהפך מן הקצה אל הקצה, ונתמלא פיו בשבחם של ישראל על שאין פתחיהם מכוונין!

מה שלא היו פתחיהם מכוונין ועזעו אותו עד עומק הנפש ובצדק, רשע זה עינו רעה בשל אחרים, קינא בהצלחת זולתו וחמד ממון לא לו, והיא היתה סיבת מפתחו, וכבר אמרו חז"ל כל מי שיש בו שלושה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלושה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע, עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע ע"כ, ופירש רש"י עין טובה זה שאין לו קנאה על חבירו וחביב עליו כבוד חבירו ככבודו, והרמב"ם והרע"ב פירשו אותו על ענין ההסתפקות.

בלעם הרשע לא היה יכול לסבול הצלחתם של ישראל, ורצה להכניס בהם עין הרע כמ"ש חז"ל, וכן מצאנו ששנאתו לישראל קלקלה השורה אצלו עד שחבש את אתונו כמו ידיו כדברי חז"ל (סנהדרין ק"ה:). ובפסוק אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב, פרש"י שהיתה נפשו רחבה וחמד ממון אחרים, ולוא מדות המגוננות האלה שהתגברו עליו, בודאי היה נמנע מלהיכנס לסבך כזה, מכיון שהשענה שחקה להם לישראל.

והנה כאשר הציץ על מחנה ישראל מראש הפעור בכוונה לקללם, נתקל עינו בדבר שהיה אצלו מזור לחלוטין, רשע זה שנשחב בעל כורחו ושלא בטובתו אחרי מראית עינו ללא שום שליטה על עצמו, ראה לראשונה בחייו עם שלם המתרחקים בתכלית הריחוק מפל מה ששייך לחבריהם, עד כדי עשיית גדר לכל יוכלו לראות כלל הנעשה באהל חבריהם, המחזה הזה זעזע אותו עד עומק הנפש, ברגע זה נחשף לעיני שכלו עוצם שפלות נפשו, והרגיש כמה עם ישראל עולים עליו ע"י הנהגה זו לבד, ואחרי שהרגיש בתולשתו וחדרה ללבו ההכרה שבשום אופן לא יצליח לקללם, עלה על דעתו שבודאי ראוי עם כזה לברכה על גודל אצילות נפשם.

אמנם ראויים לברכה על זה, שהרי האדם שאינו שולט על עיניו מכניס מארה בממון חבירו, יותר מזה מרוב שהעין רואה הלב חומד, ומכניס את עצמו בהשתדלות יתירה להשיג לעצמו מה שיש לחבירו, ומחמת זה מכלה ימיו ושנותיו בהבלים שונים, עד שסוף סוף יצר הקנאה מוציאתו מן העולם לגמרי, כדאיתא באבות, הקנאה

לשלטאה עליה. אף כאן, היה רוצה בלעם להכניס עינו הרעה בישראל כדי להשליט בהם הקללה, אולם הקב"ה הקדים רפואה למכתו ובההיא שעתא דא הוא דכתיב וְתָהִי עֵלְיוֹ רוּחַ אֱלֹקִים וְתָהִי עֵלָיו יַעַל יִשְׂרָאֵל קָאמר, כמאן דפריש סודרא על רישיה דינוקא בגין דלא ישלוט בהו עיניו. וכן כתבו התוספות בבבא בתרא (ס. ד"ה ראיון) שכוונת הכתוב ששרתה שכונה על בני ישראל (ראה מהרש"א שם). וכן מפרש אה"ח וְתָהִי עֵלָיו על כל שבט ושבט, עיי"ש (ע"ע משחת שמן ח"א סי' קצט סק"ה).

ובסידור הגר"א (הפלת ובה לציון) מפרש לפי דברי הזוה"ק הללו את לשון הפסוק (ישעיה נט כא) וְאֵנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אֲמַר ה' רוּחִי אֲשֶׁר עֲלֶיךָ וְגו' לא ימוש מפִּיךָ וְגו', שהכוונה לרוח זו שפרס הקב"ה על ישראל בשעה שרצה בלעם לקללם, ומבטיח השי"ת שזה הרוח הנתון עליך ישראל לא ימוש מעליך ומעל זרעך וזרעך זרעך מעתה ועד עולם, ויהיה הולך ופורס חסותו על כל גולה וגולה שיגלו העם, ובזכות רוח זה לא יהיו נאבדים מן העולם ויהיו משומרים תחת צל כנפיו סלה.

ובספר מאור ושמש מביא גם כן לשון הזוה"ק ומבאר בדרך פשוט, שהוא מדה כנגד * מדה, לפי שהם שמרו את עצמם לבלתי להסתכל כל אחד בפתחו של חבירו לראות בעסקיו כדי שלא יכניס בו עין הרע, לזאת מדה כנגד מדה הגין עליהם השי"ת ברחמיו, לכל ישלוט בהם גם כן עין הרע מבלעם הרשע.

והנה למדנו מכאן דבר מוסר אשר אם איש ישראל עושה מה שבידו לעשות בעבודת הבורא ית', ועושה את שלו כדי ללכת בדרך הישר והטוב לפני אלקים, אזי זוכה בזכות זאת שהקב"ה פורס צל קדשו להגן עליו מכל רע ולמלטו מיצר הרע וכוחות דיליה, ובצל כנפיו יחסה להמשיך בעשייתו ובמעשיו הטובים להוסיף בהם כהנה וכהנה.

ואתה רוקם דגרי ויחי - "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין"

הוא יחבר כל דבר לשורשו כיוסף, ותלמיד כבן יחשב, הוא שהגמרא נותנת טעם שלא שלטה עינא בישא ביוסף:

"עין שלא רצתה לזון ממה שאין שלו, אין העין הרע שולטת בו"¹⁸.

ולדברינו יסוד הדברים חד הם, שכן כאשר האדם מבין שכל הטוב מתנת שמים הוא, ונועד למלאכת שמים, והוא מחבר כל דבר למקורו - שוב אינו רוצה לזון עיניו מדבר שאינו שלו. ומבין הוא אל-ינכון, שכל אדם מקבל בדייקנות את כליו למלאכת שמים, ואל לו להסתכל בפתחו של חבירו. הן כן למדנו בפרשת בלעם:

"וישא בלעם את עיניו, וירא את ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלקים"¹⁹.

ופירש רש"י שם:

"ביקש להכניס בהם עין רעה. שכן לשבטיו - ראה כל שבט ושבט שוכן לשבטיו ואינן מעורבין, ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חבירו, ותהי עליו רוח אלקים - עלה בלבו שלא יקללם"²⁰.

* למדנו אפוא, כי בלעם ביקש שתפגע בהם עין הרע, אך מחשבתו הרעה לא יצאה אל הפועל, כי אין אחד מישראל מציץ לאהל חבירו. שכן כל אחד מבין שכל אשר ניתן לו הוא מתנת חלקו משמיא, ואל לו להביט בפתח חבירו. ובמצב כזה אין עינו הרעה של בלעם יכולה להזיק - ותהי עליו רוח אלקים, בנתיב העין שבו אנו הולכים, מבארים אנו פרשה בחלוקת הארץ.

והנה ידוע מה שכתב האריז"ל בכתביו (שער הכוונות דרושי עליו לשנה וטקם המפילה דיוט א') שיש ברקיע י"ב חלונות כנגד י"ב שבטים וכל שבט ושבט עולה תפלתו דרך שער אחד מיוחד לו, עכ"ל. ונראה לפי זה דאם השבטים מעורבים

אז גם השערים מעורבים ואין תפלתם עולות למעלה בדרך ישרה.

והנה אמרו חז"ל (פנהיין ק"ה ע"ג) במברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו לקללם, ואמרו שם ביקש לומר שלא יהיה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות. ואילו הי' השבטים מעורבים זה בזה, אז לא היו תפילותיהם עולה למרומים למישרים, והיה עולה בידו דבר זה ח"ו להפיק זממו. אך עתה שראה את בני ישראל שוכן לשבטיו, וכל שבט שוכן לעצמו, ואין הם מעורבים זה בזה, ואם כן שעריהם נפרדים בשמים כל אחד בפני עצמו, ועולה תפילתם למרומים למישרים, והם לרצון לפני אדון כל, לכן לא יכול לקללם. ולכן ותהי עליו רוח אלקים, ופירש רש"י עלה בלבו שלא יקללם, לפי שהם חונים כל שבט ושבט בפני עצמו, ותפילתם עולה לשמים למישרים, ראויים הם לברכה.

ועל כן נצטוו ישראל לעשות דגלים, לכל שבט ושבט, כי היתה רצונו יתברך שיחנו ישראל כאן בארץ בלי עירבוב כדוגמת מחנות המלאכים בשמים, ועל ידי זה עולה תפילתם של בני ישראל למרומים.

אור ישרים

וירא את ישראל שוכן לשבטיו (כד, ב). פירש רש"י ז"ל שראה שאין פתחיהם מכוונים אמר ראיון הן לזכרה, לזכורה מהו השייכות פתחיהם לזכרה, אך הפירוש הוא כך בלעם הרשע היה מקטרג על ישראל ואמר אשר עבודתם הוא רק מזאת אנשים מלומדה (ישע"י כט, יג) כל אחד עושה כפי שמצויו עושה אך אחרי כי ראה שאין פתחיהם מכוונים היינו פתחת הלב לעבודת השי"ת אינם מכוונים אללם הדיק הזה עובד השי"ת בדרך זה והשני בדרך אחר וכל אחד ואחד עושה באמיתות הלב אז אמר ראויים הם לזכרה.

בספרי חסידות ובתורת הנסתר נתנו לביטוי "אין הפתחין מכוונין זה כנגד זה" ולהתפעלות של בלעם פירושים אליגוריים. המאור ושמש המרבה לדרוש על חשיבות הצדיק ועבודתו מביא: "הנה הכלל הוא שכל צדיק יאחו דרכו והילוכו בקדושה ופתח לו פתח לעצמו, ולא לעשות מצות אנשים מלומדה דהיינו לפי שראה רבו וכך עשה, או חביריו עושים כן. גם הוא יעשה כמעשיהם. לא כן הדרך כי אם כל אחד יפתח לו פתח ושערי קדושה בפני עצמו וזה דראו שאין הפתחין מכוונים זה כנגד זה היינו שלא הסתכל כל אחד לילך בפתח חבירו". על כל אדם לפתוח לו פתח שלו בעבודת ה'.

32 קהל עמים - הבדלי אופי וסגנון
 (ר' מ' צ' 8)

יש להתבונן מהו משמעותה המיוחדת של ברכה זו שברך ה' את יעקב לעשותו לקהל עמים, ופשיטא שלא היתה זו קביעה בעלמא וקריאת שם בלבד, ולא לחינם נקראו 'עמים', עד כדי כך שגם נחלתם בארץ נפרדת, כשכל שבט יירש נחלה לעצמו.

ונראה כי משמעות הדבר היינו - שיש בישראל שנים עשר פלגים בעלי גוונים שונים, אשר לכל אחד מהם סגולות מיוחדות לפי אופיו, וזה רצון ה' שהעם הנבחר יהיה עשוי מ'קהל גויים', דהיינו שכל שבט ושבט יהיה בבחינת גוי חשוב מיוחד לעצמו, כלומר שיצטיין כל שבט בתכונה מיוחדת לשבח, ובכך נעשו עם ישראל 'קהל גויים', דהיינו עם המרובה בגוונים ומעלות, וממילא גם ייעודו ומגמתו של כל שבט שונה מזולתו, ולכל אחד יש תפקיד ומשימות משלו בבנין העם.

ואכן כך הוא הדבר ביסוד ותשתית מבנה העם, שכל שבט הוא עם בפני עצמו, דהיינו שיש לכל שבט תכונות ומעלות ייחודיות המיוחדות לו ומבדילות אותו משאר השבטים, עד שניתן להחשיבו כעם בפני עצמו.

והבן זאת, שדווקא בכך טמונה סגולת עשרו ואיכותו של העם, בהיותו מורכב משבטים שונים ומיוחדים זה מזה, אשר יחידיו מקיימים הם את שלמות בנין העם בכללותו, אשר לא יחסר כל בו. ועל כן נחשב הדבר לברכה ולגדולה.

הסבא ז"ל היה אומר, שהעיקר הראשון הוא לא לחקות מעשים של אחרים, אפילו במה שנוגע לרוחניות, האדם צריך לברר מה נאות לו למלאות חובתו, ואם יתברר שעלין לנקוט בצעדים שזרים הם בעיני הבריות, אין לו להרתע מחמת זה, וכבר בארנו במקום אחר שזו הסיבה שהעקירה נחשבת הגדולה בנסינות שנתנסה אברהם אבינו, משום שהיה דבר מוזר נגד השכל האנושי, ואפילו לישמעאל ולאליעזר היה אסור לגלות שמץ מנהו שלא ילמדו ממנו במקרה הזה.

תיד . א' שו"ך חלקה ה' ע'ר שלישי

"בר"ה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון. מאי כבני מרון? כהן תרגימו: כבני אימראנא (כבשים שמונין אותם לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד). ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון (הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צדי הדרך). רב יהודה אמר שמואל כחיליות של בית דוד (כבני מרון - כבני חיליות של מלך - מרון לשון מרות ואדנות, וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה - ר"ה יח, ע"א). הרי שלשה ציורים נפלאים, והענין ברור: בדין עומד האדם לפני בורא לגמרי לבד, בבדידות מוחלטת - אין לו טוען ועדי, כי הוא הדיין הוא העד הוא בעל דין. אין לו על מי לגלגל את חובו ואת מי להאשים בכשלונו, כי ברגע עמדו לפני בוראו בדין הוא כאילו אין עוד אדם בעולם חוץ ממנו והוא לבדו אחראי לכל מה שעשה ומה שלא עשה.

ונתאר לעצמנו: כשאדם בא לדין ושואלים אותו למה עשה כך וכך, והוא יענה שהוא עשה "סתם כך", ואם ישאלוהו הלאה יענה שכולם עשו ולכן גם הוא עשה. ואם ישאלוהו הלאה: ומה אתה חשבת? הוא יענה שלא חשב כלום. ואם ישאלוהו על מצוות שעשה מה היתה כוונתו בהן, והוא יגיד שוב שעשה "סתם". ואם ישאלו שוב מה ראה על ככה לעשות כל המצוות שעשה, והוא יגיד שהצניצת הלבשה לו אמו בהיותו קטן, והברכות לימודוהו בחדו, והתפילין קנה לו אביו, וגם ללמוד תורה שלחו אביו. ואם ישאלוהו הלאה: אבל אתה מה חשבת, והוא יענה שוב: "סתם" - - איך "סתם-אדם" זה יעמוד בדין! איה איפה עצמיותו!

ואם תאמר: מי אומר שאני חייב להיות יחיד, וכי לא יספיק להיות "סתם"

שעמים לשוני מרות האבות

והנה אין ספק שמדותיהם של האבות ע"ה בידיהם היו, ויכלו לפעול עמהם כרצונם, ואם כן צריך להבין למה לא המשיך יצחק אע"ה את דרך עבודתו של אביו כמדה עיקרית? יש להבין ענין זה בשני אופנים. כבר נתבאר בשם הרש"ז ז"ל מה שאמרו חז"ל על תפלת יצחק ורבקה (ריש תולדות) "ויעתד לו" ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, וגדולה זכותו מזכותה; ולכאורה קשה, אדרבה גדולה יותר זכות בן הרשע שלא למד ממעשי אביו ולא הלך בדרכיו אלא בדרכי ה' ? אלא שגדלות יצחק היתה בזה, שאף על פי שהיה בן אברהם, לא הסתפק במה שהתחנך אצל אביו גרידא, שזה יכול להיות חיצוניות והרגל בלבד, אלא עמל לעשות הכל לשלו - לקנין פנימי ועצמי שלו, ובנה בנין גדול של גילוי הגבורה בבריאה, בנין חדש בכח עצמו לבד, וכל מה שזכה - משלו וזה עבודה זו גדולה וקשה היא מאד, ובוהו גדולה מדרגת צדיק בן צדיק מלו של צדיק בן רשע, אשר לא הוצרך להתעלות מחנוך והרגל חיצוני כדי להפכו לפנימיות ועצמיות שלו.

אדם? בוא ואראך משנה מפורשת בפ"ד דסנהדרין: "לפיכך נברא אדם יחיד ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא... ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד - כולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדה"ר ואין אחד דומה לחברו. לפיכך חייב כל אחד ואחד לומר בשבילי נברא העולם". הרי אדה"ר נברא "יחיד", ויחודיות זו היא נחלת כל בני העולם. אדם המעלה את עניני יחודיותו על דעתו צריך להודיעו: הרי מכל בני העולם החיים עכשו אין אף אחד הדומה לו. מכל בני העולם שחיו מאדה"ר עד היום לא היה אחד שהיה דומה לו, ועד סוף כל הדורות לא יהיה אף אחד הדומה לו באותו הרכב של כחות, תכונות, סגולות, מעלות וחסרונות! לפיכך כל אדם הוא "יחיד", עד שהוא חייב לומר "בשבילי נברא העולם".

ונלך הלאה: "בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריאל לפני הקב"ה: רבש"ע, ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש! אמר לו הקב"ה: אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו, נאה ליחיד להציל את היחיד" (פסחים ק"ח, ע"א). בודאי היה אאע"ה יחיד בעולמו: הוא לבדו יגע ועמד על האמונה האמתית, נלחם עם כל העולם וסבל עבודה צרות רבות, עמד בנסינות ונראים וברבות הימים הפך את כל דורו לאמנים - "הקריא שמו ית' בפי כל בריה" (רשי חי שרה, שני, מבר"ר פנ"ט, י"א). והנה הגר"ח מוולוז'ין השריש בנו היסוד כי הדברים שאאע"ה יגע וטרח בהם מוטבעים בטבע בבניו אחריו (רוח חיים על אבות ה, ג). אי לזאת, כל יהודי באשר הוא שם הוטבע בסגולה זו להיות יחיד בעולמו, ונדבר בזה בחלק המעשי של מאמר זה.

ובוא וראה רוממות מעלה זו של היחודיות: לפני שיעקב אע"ה נאבק עם המלאך שרו של עשו כתוב, "ויותר יעקב לבדו", וחז"ל הבינו כי אין זה סיפור דברים בעלמא: "ר' ברכיה בש"ר סימון אמר אין כא' - ומי כא' ? ישורון, ישראל סבא. מה הקב"ה כתוב בו ונשגב ה' לבדו, אף יעקב - ויותר יעקב לבדו" (בר"ר פנ"ו, א). "לבדו!" וזהי התגלותו של הקב"ה לעתיד לבא כשיתגלה יחודו ית' לעיני כל באי עולם, ולהשגה זו הגיע יעקב אע"ה, ובכחה נאבק עם המלאך ויכול לו. אדמו"ר מבאר במאמר גדול כי זוהי מעלת ב"ישיבה, להיות "לבדו": "מותרת ומציאותה של דרגה זו הוא, יחיד, מבלי שיצטרך לכלום ומבלי שיהיה תלוי במי שהוא, יחיד לגמרי, לבדו. ומי שהוא במידה זו, באותה שעה אין שום דבר קיים בעדו בכל הבריאה כולה, הרי הוא יחיד לעצמו - ולא יהיה משתומם ביחידות אבל הם צוותו, וישתומם במלוא עם מפני שנעדר ממנו עניני העולם השפל ונתוסף עמו ראות מלכות שמים" (כוזרי בתחילת מא' ג). עיין בדעת חכמה ומוסר ח"א סי' ק.

מהאבות הק' - למתן תורה, הרמב"ן כותב על "אנכי ה' אלקיך" ביתרו: "ונאמר כל הדברות כולן בלשון יחיד, ה' אלקיך, אשר הוצאתיך, ולא כאשר התחיל להם אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, שמע תשמעו - כי

להזהיר כל יחיד מהם יענש על המצוות, כי עם כל אחד ידבר ולכל אחד יצוה * שלא יחשבו כי אחרי הרוב ילך והיחיד ינצל עמהם, ויבאר להם משה זאת הכוונה בסוף התורה בפרשת אתם נצבים, הרי במתן תורה הבין והרגיש כל אחד כי אתו במיוחד הקב"ה מדבר, כי באמת התורה היא ענינו של כל אחד ואחד מישראל ביחודיותו!

הרי מאבינו הראשון אדה"ר מוטבע בכל אחד מבני האדם שהוא "יחיד", מאאע"ה ירש כל אחד מישראל הסגולה להיות "יחיד בעולמו". מיעקב אע"ה למדנו מעלת "לבדו", ומתן תורה היה לכל אחד ואחד מישראל במיוחד. העוד למישהו פתחון פה לומר כי די הוא להיות "סתם-אדם" ?

היוצא מדברינו הוא, כי הרגעים שבהם עלינו "לעבור לפניו כבני מרון דורשים הכנה רבה. כיצד נהיה אדם "יחיד" ולא "סתם-אדם" ? בלימוד גפ"ת: בשום אופן אין לרמות את עצמו לחשוב שכבר הבין, כי הבנה "יחודית" נוצרה רק אם באמת מבינים באופן ברור. מה נפלאים דברי רש"י ברכות ו, ע"ב ד"ה אגרא דפרקא "רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר לימוד". הרי "לימוד" נקרא, אם לאחר זמן יכולים לחזור על השמועה ששמעו ולמדו!

בלימוד (שמיעת מוסר כתב רבינו יונה בהא דאמר הלל הזקן "אם אין אני לי מי לי" (אבות א, יד) "אם האדם לא יעורר נפשו — מה יועילוהו המוסרים?" (שע"ת ב, כו). אפשר לקרוא הרבה ספרי מוסר במהירות, וכמעט אין בזה תועלת. רק אם אדם מעורר נפשו במה שהוא לומד, לעכל הדברים היטב ולבדוק עד כמה הוא שייך לדברים, ואם רחוק הוא מהם, מהי סיבת הריווק, ואם בכחו כעת לקרב הדברים אל עצמו, ובאיזה אופן, או אם עדיין יש לו לעסוק בהקדמות לאותו ענין.

בחינה לאדם אם יש בו משהו מיחודיות היא שעה של בדידות: ל"סתם-אדם" משעמם כשהוא לבד. "יחיד" בעולמו שמה כשהוא יכול להיות שעה עם עצמו. "הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו" (אבות ג, ה). הלא שעה כזאת היא עת רצון, ואיך הוא מפנה או לבו לבטלה! הרי זה מוכיח שאין לו עסק עם עצמו, ואין זה אדם שהוא "עולם מלא". זוהי הצרה הגדולה של בני הישיבות המתחנכים שנים רבות בפנימיות ושם הם נמצאים תמיד בתוך הרבים בלי רגע אחד של בדידות, ובוהם הם עלולים לאבד לגמרי את היחודיות שלהם ולשכוח לגמרי מההתפתחות לאדם עצמאי. מה עלוב הוא לראות יקרים בני תורה שאין להם שום נקודה יחודית, ממש בני אדם שאין להם היסטוריא; אחרים התוו להם כל מהלך חיים. ה' ישמרנו ממהלך-חיים כזה!

40 5 יק"ו

יעוד פירוש אחד על דרך ההשאלה. בלעם מתפעל לא [רק] מפתחי האוהלים של בני ישראל שאינם מכוונים זה כנגד זה, אלא שפתחי ישראל וא-להיו אינם מכוונים זה לזה. בנוהג שבעולם הבורא נוהג עם ברואיו במידתיות, מידה כנגד מידה ופתח כנגד פתח, שכר העומד ביחס ישר לעבודה, ומדרגה הניתנת בדיוק כפי דרגת העובד. אבל בעם ישראל הפרופורציות משתנות והיחס אינו אחד לאחד, מידה במידה, אלא "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם"³⁵ - מזה מתפעל בלעם ומזה הוא מפחד. "שאיך הפתחים

מכוונים זה כנגד זה", וכנגד פתח קטנטן שפתחו ישראל פותח להם הקב"ה פתח ענק של סיעתא דשמיא. יש המוסיפים שביציאת מצרים, עת היה צורך למהר ולהוציא את בני ישראל בחיפזון לבל יפלו בשער הטומאה החמישים שממנו אין תקומה, "פסח ה' על הפתח", דהיינו גם על הפתח "כחודו של מחט" פסח ה', והוציא את בני ישראל ב"ערום ועריה", ערומים מן המצוות.³⁶

44 But we're not talking about a finite, predictable world. We're talking about a human being that has access to the generative force that created the world out of nothingness. We're talking about a human being that wields the teshuvah force, that can regenerate and recreate himself and become a completely new person. Gone are the flaws. Gone are the blemishes. Gone are the shortcomings. It's a brand new start. For such a person, statistics are meaningless. He may have failed a million times, but now he is starting afresh. Now he has a fighting chance.

45 This is what the Midrash means when it says that teshuvah predated the creation of the world. The power of teshuvah is the generative force, the creative force. It is not confined to the three-dimensional world, because it actually created that world. This force exists in a fourth dimension, and any person that harnesses its power can break through all the three-dimensional limitations and become a new person.

ידועים דברי הרמב"ם (ביאור המשנה סוף מצות) שלכך הרבה להם תורה ומצוות כיון שרצה שלכל אחד תהא מצוה אחת נקיה, והיינו שכל אחד ואחד יש לו את החטא שלו.

פתחיהם של ישראל כנגד פתחיו של הקב"ה

פירוש נוסף יש לומר במה שפירש רש"י "ראה פתחיהם שאינם מכוונים זה מול זה", דהנה אמרו חז"ל: (שיר השירים רבה ה, ב) "קול דודי דופק פתחי לי - רבי יסא אמר, אמר הקב"ה לישראל בני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו".

מעתה יש לפרש כי זו הסיבה שלא היה יכול בלעם לקלל את ישראל, מאחר וראה שיש בהם את המעלה של תשובה, ממילא אין אפשרות לפגוע בהם, כי אפילו כאשר עושים חטאים הם חוזרים עליהם בתשובה לפני הקב"ה.

זהו הפירוש "ראה פתחיהם שאינם מכוונים זה מול זה", כי הפתח שישראל פותחים על ידי התשובה הינו כחודו של מחט, ואינו מכוון כלל כנגד הפתח שהקב"ה פותח עבורם שהוא כפתחו של אולם, אם כן פתחים אלו שאינם מכוונים זה כנגד זה, מבטאים את כח התשובה של כלל ישראל, ואת העובדה שהקב"ה מקבל את תשובתם על ידי שפוחת להם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו.

שבת 42 שבת תשובה אמת

במדבר פסיקתא עד סי' חלקך קשיים עד בדברי כ"י. קטנה עשרה עד לשון ערום ע"ש. ויחולר הכין שחולד' יס' סכורי סכונה צבל חס ישראל וקשייה טחן לנחם וכלים חליטא עד קלא סלרס סומקסנה צנן קשייה מכד צס כ"י. חגו נחמד ניכ' על מהקסס סדנה סלעפיי סלחן חרס יכל לססוח עלמו לנגרי לססונה. חנפיכ ענדל סיניעה לססוח סנן צנח סלחן רכר לחרס עלמו. וקשייה עד על ססוכס צ. חסו ניכ' לשון הרמנים סיעיד עניז יודע סעלעוה. פי יודע סעלעוה חף מה סעעלס עערי סחרס עלמו כניש: גס יס לפרש מלמס זיל עד סי' חלקך כי חולד' כפי מה סחרס סז צססונה כרלחי זכס חרד' לקבל עלסח סעיס כרלחי. חסו עד סי' חלקך סלרץ סחרס לסז עד סזכל לקבל חלקסו יסי כרלחי ולא קבלה חלקתו יסי חס ערום על ססוקס כרל: /

70 RABBI FREIFELD SPEAKS

Many people go on and on about their failures. I've heard it again and again. "I've tried so many times and I've failed." People have said to me. "I make mistakes, and I start over again, and I still make the same mistakes. It is useless. It just won't work for me."

I listen to them, and I think for a moment that maybe they're right. I've had similar disappointments, and I'm older than they are. So why do I keep trying? Am I deluding myself? Maybe they're right just to throw up their hands in defeat.

Then I catch myself. No, they're wrong. *If we were talking about the narrow confines of this three-dimensional world, perhaps they would be right. There are statistics that provide us with trends and predictions. There are actuararies that analyze the data and make accurate predictions. What would they say about someone that has been trying for twenty-five years and failing each time? They would tell him to give up. They would tell him that there's not a chance.